

Economisch - Statistische Berichten

46e JAARGANG - 24 MEI 1961 - No. 2287

HET EUROPESE PARLEMENT

vraagt

voor indiensttreding bij de Nederlandse vertaalsectie tegen het einde van het jaar

VERTALERS

met Nederlands als moedertaal.

Verlangd worden voorts:

- een academische of daarmee gelijk te stellen opleiding en
- grondige kennis van de Franse, Duitse en liefst ook van de Italiaanse taal.

De kandidaten moeten bereid zijn zich aan een vergelijkend onderzoek te onderwerpen.

Leeftijd in beginsel niet boven 35 jaar.

Eigenhandig geschreven sollicitaties met inlichtingen en referenties vóór 20 juli 1961 te richten aan het Secretariaat van het Europese Parlement, rue Beaumont, Luxemburg.

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend. begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

schadeverzekering van kantoormachines

Uitgebreide verzekering van alle soorten kantoormachines (schrijfmachines - rekenmachines - boekhoudmachines - Hollerith-installaties).

PROVIDENTIA

N.V. ALGEMEENE
VERZEKERING-MAATSCHAPPIJ
PROVIDENTIA

AMSTERDAM-C
HERENGRACHT 376
TELEFOON 222120

Financiering en verzekering van invoer- uitvoer- en transito-zaken

R. MEES & ZONEN

ROTTERDAM

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010 of 01800) 5 29 39. Administratie:
(010 of 01800) 3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: Drs. A. de Wit, Sleedoorn-
laan 17, Rotterdam-12, tel. (010 of 01800) 18 36 32.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Postkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-6.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010
of 01800) 6 93 00, toestel 1 of 3.

Advertentie-tarief f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

Rostows vijf economische groeifasen

Op de recente landdag van economen kwam o.a. de vraag aan de orde, of en hoe de uitoefening van een functie buiten de „puur” wetenschappelijke sfeer te verenigen is met het bijhouden van de vakliteratuur. Een manager van een groot concern, een van de inleiders, merkte op, dit slechts in beperkte mate te doen. Mogelijk was het de befaamde ondernemersintuïtie, die hem had doen beseffen dat op de economisch-wetenschappelijke markt het probleem van de economische groei een belangrijke ontwikkeling doormaakt. Over dit onderwerp werd althans een boek aangeschaft.

De veelvuldige behandeling van de economische groei in de moderne literatuur hangt samen met een drietal problemen, die na 1920 in de wereldeconomie een dominerende rol spelen. In de jaren dertig vormde zich de mening, dat de toestand van „economische rijpheid” tot chronische massale werkloosheid kan leiden. Meer actueel zijn echter de twee andere vraagstukken, nl. de onderontwikkelde gebieden en de economische wedloop tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie.

Tot de prominente auteurs over ons onderwerp behoort ongetwijfeld W. W. Rostow, die hoogleraar is aan een universiteit in de Verenigde Staten. Zijn gedachten in „The stages of economic growth”¹⁾ verkregen in de gezaghebbende „The Economist” het predikaat: „the most stimulating contribution to political and economic discussion made by any academic economist since the war”. Bij het citeren in gelegenheidsspeeches echter komt deze economisch-historicus t.o.v. Galbraith mogelijk onvoldoende aan zijn trekken.

De auteur stelt dat de economische toestand van een land ondergebracht kan worden in één van de door hem onderscheiden vijf groeifasen. Deze fasen betreffen: 1. de traditionele maatschappij; 2. een maatschappij van overgang, waarin de voorwaarden voor de „take-off”²⁾ worden vervuld; 3. de maatschappij in haar „take-off”, waardoor de groei een normale toestand wordt; 4. de „rijpende” maatschappij, waarin de moderne technologie in steeds meer sectoren wordt toegepast en tenslotte 5. de maatschappij met de massaconsumptie, waarin de toonaangevende sectoren betrekking hebben op duurzame consumptiegoederen en diensten. De groeifasen zijn niet louter be-

¹⁾ W. W. Rostow: „The stages of economic growth”, Cambridge University Press, 1960, 179 blz.

²⁾ Deze luchtvaartterm voor het aangeven van het opstijgen van vliegtuigen is een plastische beeldspraak, zodat een vernederslandings beter achterwege kan blijven.

schrijvend, doch berusten tevens op een dynamische produktietheorie. Hierin wordt aandacht geschonken aan de ontwikkeling van de sectoren in de verschillende fasen.

De traditionele maatschappij — o.a. het Europa van de Middeleeuwen — wordt slechts summier behandeld, daar verwacht kan worden, dat spoedig geen enkel land meer geheel tot deze fase kan worden gerekend. Deze fase wordt gekenmerkt door: de beperking van de produktiestijging door het niet (kunnen) toepassen van de moderne wetenschap; de werkzaamheid van 75 pCt. of meer van de beroepsbevolking in de agrarische sector en door een hiërarchische sociale structuur.

De tweede fase is een overgangsproces van de traditionele maatschappij naar de „take-off”. In deze fase ontstaan de voorwaarden voor een ontwikkeling van een maatschappij, waarin de agrariërs 75 pCt. of meer van de beroepsbevolking uitmaken, naar een structuur met een dominerende positie van industrie, verkeer, handel en diensten. Nodig zijn o.a. researchmensen, ondernemers, kapitaalverschaffers en de aanpassing van de bevolking aan grote ondernemingen met een intensieve specialisatie en discipline. Hiertoe is een fundamentele wijziging in de effectieve levensinstelling vereist.

Essentiële bijdragen tot de stijging van de investeringen tot een niveau van gestadige economische groei moeten voorts worden geleverd door een toenemende produktiviteit in de agrarische en extractieve sectoren (behoefte aan levensmiddelen, afzetmarkten en kapitaalverschaffing). De realisering hiervan vereist veelal een ingrijpen van de Overheid. Een andere belangrijke voorwaarde is de verbetering van de infrastructuur (spoorwegen etc.), hetgeen vooral een taak van de Overheid is. Gezien ook de vereiste fiscale politiek, moet een efficiënte, moderne Overheid in deze tweede fase veelal van centraal belang worden geacht.

Van de niet-economische aspecten van de overgang naar de derde fase wordt naast het sociologische en psychologische (een nieuwe elite en levensinstelling) vooral het politieke aspect benadrukt. Het nationalisme wordt geacht een minstens even belangrijke rol als het winstmotief te hebben vervuld. De bovenomschreven fase is actueel voor o.a. Ethiopia en mogelijk Indonesië.

In een volgend artikel hopen wij de doorbraak naar de fase van gestadige economische groei en de aansluitende vierde en vijfde fase, benevens Rostows beschouwingen over „de koude oorlog” te behandelen.

M. H.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Rostows vijf economische groeifasen, door Drs. M. Hart	535	De ontwikkeling der vakbeweging 1951-1960, door J. Müller	543
Detailhandelsmarges op lange termijn, door Drs. K. Mulder	536	Boekbespreking:	
Definitieve oplossing van het huurvraagstuk, door Drs. J. P. de Heij	539	Mr. F. H. M. Grapperhaus: Fusie en fiscus, bespr. door Drs. J. C. P. A. van Esch	545
De stijgende kosten van de gezondheidszorg, door Dr. R. J. H. Kruisinga	541	Mededelingen voor economen	545
		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman	545

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

De vaak gehoorde stelling dat de detailhandel slechts zeer bescheiden mogelijkheden voor verbetering der arbeidsproductiviteit biedt en dat dientengevolge het aandeel van de distributiekosten in de prijs van eindprodukten geleidelijk moet stijgen blijkt voor de naoorlogse jaren in Nederland niet juist te zijn. De arbeidsproductiviteit is in de periode 1951 t/m 1958 gestegen met ca. 3½ pCt. per jaar, wat maar weinig minder is dan in de industrie. Dit is mogelijk geworden door vele merendeels kleine wijzigingen in het bedrijfsbeeld en de bedrijfsapparatuur en bovendien door concentratie en bedrijfsvergroting. Deze concentratie is een noodzakelijk gevolg van het duurder worden van de arbeid en de technische verbeteringen in het winkelbedrijf. De procentuele detailhandelsmarges zijn om verschillende redenen namelijk vrij star en voor de stijgende kosten moet daarom compensatie gezocht worden in „economies of scale”. Er zijn aanwijzingen dat voorlopig ook in de toekomst de detailhandelsmarges constant zullen blijven en dat — mede onder invloed daarvan — de arbeidsproductiviteit verder zal verbeteren.

Detailhandelsmarges op lange termijn

In beschouwingen over economische ontwikkeling op lange termijn wordt vaak de stelling opgenomen dat de prijzen van eindprodukten en meer in het bijzonder die van consumptiegoederen in de loop van de tijd voor een steeds groter wordend deel uit distributiekosten zullen gaan bestaan.

Deze stelling wordt meestal opgebouwd met een redenering die begint bij de constatering dat de produktie van consumptiegoederen voortdurend verder zal worden gemechaniseerd wat tot gevolg zal hebben dat de arbeidsproductiviteit bij de voortbrenging toeneemt, de produktiekosten dalen en de lonen stijgen.

Daar tegenover wordt dan gesteld dat de distributie zich nagenoeg niet leent voor mechanisering en dientengevolge slechts zeer bescheiden mogelijkheden voor verbetering van de arbeidsproductiviteit biedt. Om de voor deze sector benodigde arbeidskrachten te verwerven of te behouden moeten echter toch de door andere bedrijfstakken teweeggebrachte verhogingen van het loonpeil worden gevolgd. En wat dan niet uit de lengte kan komen moet de breedte wel opleveren: de distributiemarges worden wijder.

De redenering is dwingend en sluitend; er schijnt niets tegenin te brengen en toch... toch geeft de naoorlogse ontwikkeling van de detailhandel in Nederland meer dan één reden om de juistheid ervan te betwijfelen.

De arbeidsproductiviteit in de detailhandel.

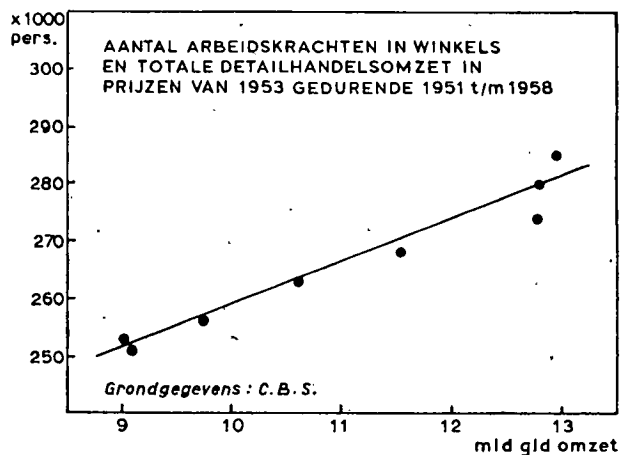
Worden de beschikbare cijfers over de volume-omzetten (O_v) en aantallen arbeidskrachten (A_t) van de Nederlandse detailhandel met elkaar in verband gebracht, dan ontstaat voor de jaren 1951 t/m 1958 het beeld gegeven in grafiek 1 (de jaren vóór 1951 moeten buiten beschouwing blijven omdat de rantsoenering die het bereiken van normale arbeidsprestaties verhinderde pas in 1950 is opgeheven).

De in deze grafiek getekende lijn geeft het met kleinste kwadraten bepaalde verband tussen A_t (in duizenden personen) en O_v (in miljoenen guldens) weer.

$$1) \quad A_t = 0.0074 O_v + 185 \quad R = 0.975 \\ \quad \quad \quad (0.0007) \quad (8) \quad \quad \quad \epsilon = 0.308$$

(de standaardfouten van de regressiecoëfficiënten zijn tussen haakjes vermeld).

GRAFIEK 1.

Uit de voor de grafiek gebruikte cijfers kan worden afgeleid dat de arbeidsproductiviteit in de periode 1951 t/m 1958 is gestegen met ca. 28 pCt. overeenkomend met ca. 3½ pCt. per jaar! Een cijfer dat maar weinig lager is dan dat van de industrie (daarvoor bedroeg het in dezelfde periode naar schatting 4 pCt.) en dat in ieder geval veel hoger is dan gewoonlijk voor mogelijk wordt gehouden.

Hierbij moet direct worden aangetekend dat het gegeven beeld niet geheel zuiver is. Tegenover de totale detailhandelsomzet zou eigenlijk de totale personeelsbezetting moeten staan en niet alleen die van de winkels. Omdat de bezetting van de detailhandel zonder winkels slechts voor één jaar bekend is (1950: 54.200 personen) moest genoegen worden genomen met het aantal arbeidskrachten in winkels (1950: 248.000 personen). De berekende verbetering der arbeidsproductiviteit is hierdoor vermoedelijk echter enigszins gedeflatteerd omdat de personeelsbezetting in de winkels waarschijnlijk iets sterker is toegenomen dan in de detailhandel zonder winkels.

Verder zou rekening moeten worden gehouden met veranderingen in de samenstelling van de omzet en met name met het toenemende aandeel van de duurzame consumptiegoederen daarin. Het ontbreken van voldoende cijfers maakt diepergaand onderzoek op dat punt onmogelijk. Bedacht dient echter te worden dat de gevolge

methode alleen tot overschatting van de verbetering der arbeidsproductiviteit leidt voorzover de omzet per arbeidskracht voor duurzame goederen hoger is dan voor niet-duurzame. De door het E.I.M. gepubliceerde bedrijfskostenstatistieken wekken de indruk dat de verschillen op dit punt geen bron van grove fouten kunnen zijn; vooral ook omdat de toeneming van het aandeel der duurzame consumptiegoederen in de totale volume-omzet van slechts beperkte omvang is geweest (van 35,8 pCt. in 1951 tot 40,2 pCt. in 1958).

Vraagt men zich af hoe het mogelijk is dat in een bedrijfstak waarin slechts op zeer bescheiden wijze gemechaniseerd kan worden een vrij forse produktiviteitsverbetering per jaar wordt bereikt dan vindt men een hele reeks factoren. De meeste daarvan hebben ieder voor zich vermoedelijk slechts een beperkt effect, zoals de toenemende fabriekmatige verpakking der artikelen, de afnemende bezorging, de doelmatiger inrichting van winkels, de efficiëntere constructie van emballage, reclamemateriaal etc. Naast deze vele kleine factoren — die voor zover wij kunnen nagaan gezamenlijk toch meer dan de helft van de verbetering der arbeidsproductiviteit hebben veroorzaakt — is echter één factor werkzaam geweest die de andere in betekenis overschaduwet. Bedoeld wordt hier het concentratieproces.

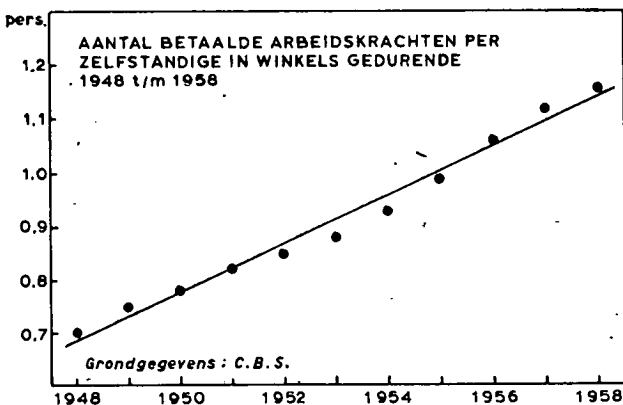
De concentratie in de detailhandel.

Er is — het wordt in dit tijdschrift niet voor de eerste keer opgemerkt¹⁾ — in de detailhandel een krachtige tendentie tot opvoering van de gemiddelde bedrijfsgrootte werkzaam. In de periode 1950-1960 liep voor zover wij kunnen nagaan het aantal detailhandelsvestigingen voor voedingsmiddelen terug met ca. 5.500 (= 7 pCt.), hoewel in diezelfde tijd de bevolking toenam met 14 pCt. en de woningvoorraad (waarmee het aantal vestigingen c.p. gecorreleerd zou zijn) zelfs met 28 pCt.

In de niet-voedingsmiddelenbranches is het concentratieverschijnsel minder duidelijk. Hier gaat het aantal winkels omhoog en wel in ongeveer hetzelfde tempo als de bevolking. De toeneming van de consumptieve uitgaven per hoofd der bevolking heeft echter tot gevolg gehad dat ook in de onderhavige branches de gemiddelde bedrijfsgrootte (gemeten aan de omzet) is toegenomen.

De concentratie komt eveneens tot uiting in het aantal betaalde arbeidskrachten (A_a) per zelfstandige (A_z). Dit moge blijken uit onderstaande grafiek.

GRAFIEK 2.

¹⁾ Zie bijv. J. G. Crabbendam: „Concentratie in de levensmiddeldetailhandel” in „E.-S.B.” van 18 januari 1961, blz. 43.

BERICHT

Hierdoor delen wij mede, dat het Nederlandsch Economisch Instituut sedert 1 mei 1961 des zaterdags gesloten is.

Voor dringende zaken zij verwezen naar onderstaande huisaansluitingen:

Secretariaat:

Drs. J. R. Zuidema: Nachtegaallaan 44, Rotterdam-13, tel. (010 of 01800) 18 63 34.

Research:

Drs. W. C. Kroft: Treublaan 3b, Amersfoort, tel. (03490) 90 31.

Drs. H. Linnemann: Pieter Langendijkstraat 3, Papendrecht, tel. (01850) 2 19 85.

Drs. E. H. Mulder: Prins Alexanderlaan 99, Nieuwerkerk aan de IJssel, tel. (01803) 6 82.

Redactie „E.-S.B.”:

Drs. A. de Wit: Sleedoorplan 17, Rotterdam-12, tel. (010 of 01800) 18 36 32.

Stichting
Het Nederlandsch Economisch Instituut

De hierin getekende lijn geeft de met kleinste kwadraten berekende trendmatige stijging van het aantal betaalde arbeidskrachten weer.

$$2) \frac{A_a}{A_z} = 0.0458 t + 0.6378 \quad R = 0.991$$

(0.0020) (0.0145)

In de periode 1948 t/m 1958 is de gemiddelde bedrijfsgrootte gemeten aan het aantal arbeidskrachten gestegen van 2,40 tot 3,06 of wel met ca. 27 pCt.²⁾ (Het aantal meewerkende gezinsleden dat in A_z is begrepen en dat niet precies bekend is, is geschat op 30 pCt. van het totaal. Er zijn redenen om aan te nemen dat dit percentage vrijwel constant is).

De gevolgen van de concentratie.

Dat de concentratie belangrijke gevolgen gehad moet hebben voor de arbeidsproductiviteit moge blijken uit onderstaande cijfers van twee belangrijke detailhandelsbranches:

kruideniersbedrijven in 1958			textielbedrijven in 1958		
omzet groep × 1.000 gld.	gem. aantal arb.kr. per bedr.	omzet per arb.kr. gld.	omzet groep × 1.000 gld.	gem. aantal arb.kr. per bedr.	omzet per arb.kr. gld.
- 70	1,7	32.300	25- 60	1,6	28.800
70-110	2,3	39.500	60-100	2,4	33.200
110-150	3,0	41.700	100-150	3,4	35.800
150-200	4,0	42.700	150-250	5,4	36.200
200-300	4,9	47.300	250-400	8,3	37.200

Bron: E.I.M.

Hierbij dient te worden bedacht dat de concentratie voor een deel tot stand komt doordat in de oudere delen van de stedelijke en dorpsbebouwing bedrijven gesloten worden die tot de laagste omzetklassen behoren en in de nieuwe

²⁾ Een onbekend doch klein deel hiervan komt voor rekening van het feit dat het aantal filialen sterker stijgt dan het aantal zelfstandige vestigingen.

woonwijken, waar de winkeldichtheid belangrijk kleiner is, nieuwe bedrijven worden gesticht die tot de hoge en hoogste omzetklassen gaan behoren.

Verder moet er de aandacht op worden gevestigd dat de groep betaalde arbeidskrachten, waaronder jonge meisjes een belangrijke plaats innemen, in samenstelling belangrijk verschilt met de groep zelfstandigen waarin volwassen mannen domineren.

De uit de concentratie voortvloeiende verbetering der arbeidsproductiviteit wordt dus verkregen met een personeelsbezetting waarin de relatief goedkope arbeidskrachten een steeds groter aandeel krijgen.

Oorzaken van de concentratie.

De voornaamste oorzaak van het concentratieverschijnsel is ongetwijfeld het duurder worden van de arbeid in het algemeen. De voortdurende stijging van de lonen en de daarmee gepaard gaande verhoging van de eisen die de middenstanders stellen t.a.v. het uit hun bedrijf te verkrijgen inkomen dwingen tot bezuinigingen en het opvoeren van de arbeidsproductiviteit. Dit is in het algemeen (en zeker op wat langere termijn) alleen te bereiken door bedrijfsvergroting.

Het andere middel ter compensering van gestegen kosten, de in de inleiding genoemde margeverbetering, is in de praktijk namelijk niet te gebruiken. Vele merkartikelen hebben vaste verkoopprijzen en marges die door de detailhandel niet beïnvloed kunnen worden en talrijke winkeliers zijn — juist in tijden van loon- en prijsbewegingen — zo bevreesd voor omzetverlies dat zij geen risico's op het gebied van de prijszetting willen nemen en liever proberen door omzetvergroting tot betere resultaten te komen (daarmee anderen dwingend hun voorbeeld te volgen).

Een andere — wat minder belangrijke — factor die tot bedrijfsvergroting leidt is de technische ontwikkeling. De introductie van zelfbediening en one-stop-shopping, van nieuwe verlichtings- en verwarmingstechnieken etc. heeft tot gevolg dat het per vestiging benodigde kapitaal steeds groter wordt. Voor de daarmee gepaard gaande stijging van de kosten van rente, afschrijving, krachtverbruik etc. kan in het algemeen alleen compensatie gevonden worden door omzetverhoging. Margeverbetering is meestal niet mogelijk omdat de concurrenten die niet moderniseerden geen reden voor prijsverhoging hebben — integendeel! — en omdat de heropening van een gemoderniseerd bedrijf uit verkoop-psychologisch oogpunt een weinig gelukkig moment voor prijsverhoging is.

De conclusie uit dit alles is dat de marges niet groter worden doch constant zijn. Een conclusie die in de beschikbare cijfers over marges en omzetten bevestiging vindt. Worden namelijk de totale detailhandelsmarges volgens de door het C.B.S. gepubliceerde input-output-tabellen (M) gecorreleerd met de totale omzetten in duurzame en niet-duurzame artikelen (resp. O_d en O_n) dan wordt de volgende formule gevonden voor de jaren 1948 t/m 1950 en 1952 t/m 1957 (cijfers van vóór 1948 zijn niet beschikbaar en het jaar 1951 moet buiten beschouwing blijven omdat toen door internationale oorzaken en de opheffing van diverse subsidies het prijspeil in hevige beroering was):

$$3) \quad M = 0.182 O_n + 0.267 O_d \quad R = 0.988$$

(0.066) (0.106)

Bij de berekening van deze formule werd de constante onderdrukt. De bewijskracht schuilt dus in de hoge corre-

latiecoëfficiënt en in het feit dat de regressiecoëfficiënten waarden hebben die a priori mochten worden verwacht. Uit de formule blijkt dat de gemiddelde marge op niet-duurzame goederen constant 18,2 pCt. heeft bedragen en die op duurzame goederen 26,7 pCt. (van de verkoopprijs).

Conclusie en prognose.

De slotsom moet wel zijn dat de in de inleiding genoemde beweringen over nauwelijks stijgende arbeidsproductiviteit in de detailhandel en over de toeneming van het aandeel der distributiekosten in de prijs van eindprodukten voor de na-oorlogse periode in Nederland niet juist zijn.

De arbeidsproductiviteit in de detailhandel is in de periode 1951 t/m 1957 slechts weinig minder gestegen dan in de industrie en van een stijgend aandeel der distributiekosten in de prijs van eindprodukten is geen sprake geweest.

Er zijn enkele aanwijzingen dat dit voorlopig ook voor de toekomst zal blijven gelden. De belangrijkste daarvan is dat de concentratie in de detailhandel nog lang niet voltooid is en vermoedelijk nog geruime tijd zal blijven doorwerken. Met het gevolg dat de gemiddelde bedrijfs-grootte blijft stijgen en de arbeidsproductiviteit verder verbetert.

Met behulp van de in het voorgaande gegeven formules kan worden getracht hiervoor kwantitatieve uitspraken te doen. Uitgangspunt daarbij moet een raming der omzetten zijn.

Bij lineaire extrapolatie van de na-oorlogse ontwikkeling vinden wij voor het jaar 1980 een totale detailhandels-omzet van ca. f. 32 mrd. (in prijzen van 1953). Door toepassing van de formules 1 en 2 kunnen daaruit de volgende nieuwe ramingen worden berekend:

		index 1955 = 100
omzet totale detailhandel	f. 32 mrd.	267
totaal aantal arbeidskrachten (in winkels) ..	422.000	157
w.o. betaalde arbeidskrachten	288.000	217
zelfstandigen	134.000	99
toeneming van de arbeidsproductiviteit		76 pCt.
d.i. per jaar		ca. 2 1/4 pCt.

De arbeidsproductiviteit in de industrie zal vermoedelijk sterker stijgen dan hier voor de detailhandel is geraamd. Er is daarom te voorzien dat de lonen sterker zullen toenemen dan de arbeidsproductiviteit. Dit behoeft niet direct tot vergroting der distributiemarges te leiden. Het reeds gememoreerde feit dat de relatief goedkope arbeidskrachten in de totale personeelsbezetting van de detailhandel een steeds belangrijker aandeel krijgen schept namelijk mogelijkheden voor loonsverhogingen die niet door verbeteringen van de arbeidsproductiviteit gedekt zijn.

Met behulp van een klein detailhandelsmodel, waarvan de in het voorgaande genoemde vergelijkingen een onderdeel uitmaken doch dat ter besparing van plaatsruimte niet volledig behandeld wordt, kan berekend worden dat bij een overigens gelijk blijvend prijsniveau en bij gelijk blijvende distributiemarges loonsverhogingen tot gemiddeld 3 1/4 pCt. per jaar verwerkt kunnen worden zonder dat het inkomen der zelfstandigen in ontwikkeling ten achter blijft bij dat van de loontrekkers. Het is daarom zeer goed denkbaar dat de detailhandel met de industrie in de pas zal kunnen blijven en dat ook in de periode tot 1980 de marges constant zullen blijven.

Schiedam.

Drs. K. MULDER.

Het huurvraagstuk heeft een economisch en een sociaal aspect. Van de drie standpunten, die het S.-E.R.-advies over het huurbeleid op langere termijn vermeldt, gaat het eerste geheel voorbij aan de eisen, die door het economisch aspect worden gesteld. Het derde standpunt is daartegenover uitsluitend gericht op het economisch aspect. Het tweede standpunt doet zowel aan het economisch als aan het sociaal aspect recht wedervaren. Door deze verdeeldheid is de Regering voor een moeilijke beslissing komen te staan. Toch biedt het advies van de S.-E.R. haar een goede basis om aan het parlement een plan voor te leggen, dat voorziet in een definitieve oplossing van het huurvraagstuk binnen afzienbare tijd. De Regering zou moeten beginnen met een maatregel, welke in het derde standpunt wordt verdedigd en die het huurpeil brengt op ongeveer de hoogte, welke de aanhangers van het tweede standpunt voor 1962 hebben voorzien. Van 1963 af tot en met 1967 zou dan het systeem van jaarlijkse kleine huurverhogingen — bepleit in het tweede standpunt — kunnen worden gevolgd. Wat de bouw- en huursubsidies en de contingentswoningen aangaat, zouden eveneens de voorstellen, ontwikkeld in het tweede standpunt, kunnen worden uitgevoerd.

Definitieve oplossing van het huurvraagstuk

Een studie van twee jaar ten spijt is de Sociaal-Economische Raad er niet in geslaagd om de Regering éénstemmig van advies te dienen over het op langere termijn te voeren huurbeleid. Zelfs is er geen meerderheidsadvies uit de bus gekomen. De Regering moet beslissen tegen de achtergrond van niet minder dan drie standpunten, die in de Raad geen van drie een absolute meerderheid hebben behaald.

Het huurvraagstuk heeft een economisch en een sociaal aspect. Wanneer vraag naar en aanbod van woonruimte in evenwicht zijn, worden de kosten van het woongenot bepaald door de stichtingskosten van nieuwe woningen. Het is uit economisch oogpunt niet alleen redelijk maar ook noodzakelijk, dat de huurder in dat geval de kosten van zijn woongenot uit zijn inkomen financiert. Te lange voortzetting van de overheidssubsidies in te grote omvang belast niet alleen het rijksbudget onnodig zwaar maar verlengt bovendien kunstmatig de woningnood. De vraag naar woonruimte wordt immers kunstmatig vergroot omdat woongenot aanzienlijk beneden de kostprijs wordt aangeboden. Hieruit vloeit een blijvende tendens in de richting van overspanning van de bouwmarkt voort, waaruit een opwaartse druk op de bouwkosten resulteert. Voorts werkt de te grote afstand tussen de huren van oude woningen en nieuwbouw een irrationele verdeling van de woonruimte in de hand. Om maar te zwijgen van de onbillijkheid dat de toevallige eigenaren van oude woningen gedwongen worden hun huurders uit eigen zak te subsidiëren.

Het sociale aspect daarentegen eist voldoende woningen, die ook betaalbaar zijn voor trekkers van de laagste inkomens. Niet voor niets is reeds in 1901 de woningwet totstandgekomen. Op basis van deze wet wordt de volkswoningbouw in tweeërlei opzicht gesubsidieerd. Men spreekt in dit verband van zichtbare en onzichtbare subsidies. Zichtbaar zijn de exploitatiebijdragen, die door het Rijk worden verstrekt. Tot de onzichtbare subsidies worden onder andere gerekend de rentefaciliteit — het Rijk stelt steeds geld beschikbaar voor niet meer dan 4 pCt. rente —, het achterwege blijven van het registratierecht en de lagere grondkosten, die de gemeenten in rekening plegen te brengen. Onder de druk van de woningnood zijn de subsidies

echter tot een hoogte gestegen, die niet houdbaar is wanneer de woningvoorraad geacht kan worden weer op peil te zijn en de woningwetbouw weer de aanvullende plaats moet krijgen, welke hem van huisuit is toegedacht.

Het eerste standpunt, dat het S.-E.R.-advies vermeldt, gaat geheel voorbij aan de eisen, die door het economisch aspect worden gesteld. Terwijl de uitvoerige analyse van het huurvraagstuk uitwijst, dat voor het bereiken van een redelijk evenwicht gemiddeld nog 30 à 40 pCt. huurverhoging noodzakelijk is, wil het hier aan het woord zijnde deel van de Raad slechts zeer beperkte categorieën woningen geleidelijk in totaal 9 à 12 pCt. in huur verhogen met looncompensatie voor alle werknemers. Een groot deel van de nieuwste woningwetwoningen zou zelfs in huur moeten worden verlaagd. Het bestaande contingent van 5.000 extra gesubsidieerde woningwetwoningen per jaar zou moeten worden verhoogd tot 20.000. Daarenboven zouden per jaar nog 40.000 gesubsidieerde woningwetwoningen moeten worden gebouwd en ook de subsidie op de goedkoopste premiewoningen zou moeten worden verhoogd. De bouwsubsidies ten laste van de Overheid zouden daardoor oplopen van f. 259 mln. per jaar in 1961 tot f. 319 mln. in 1965.

Hier staat het derde standpunt lijnrecht tegenover. Dit

(advertentie)

standpunt voorziet twee huurverhogingen van 15 pCt. voor alle woningen voltooid na 1956 en van 20 pCt. voor alle woningen, voltooid vóór 1957. Deze huurverhogingen zouden moeten worden doorgevoerd resp. op 1 april 1962 en op 1 april 1964, vergezeld van een algemene looncompensatie. In 1965 blijven dan nog voor slechts enkele groepen woningwetwoningen subsidies bestaan. De bouwsubsidies ten laste van de Overheid zullen dan gedaald zijn van f. 259 mln. in 1961 tot f. 53 mln. per jaar in 1965. Volgens dit standpunt zullen ook de onzichtbare subsidies op de duur moeten worden afgeschaft. Deze visie is uitsluitend gericht op het economisch aspect.

Het komt ons voor, dat het tweede standpunt zowel recht doet wedervaren aan het economisch als aan het sociaal aspect van het huurvraagstuk. Hierbij wordt ervan uitgegaan, dat voor woningwetwoningen gereedgekomen in 1957 en later — en voor de overeenkomstige particuliere huizen — nog minstens 30 pCt. huurverhoging nodig is en voor woningen, gereedgekomen vóór 1957, nog minstens 40 pCt. Deze verhoging zou kunnen worden bereikt door deze woningen gedurende zeven achtereenvolgende jaren elk jaar resp. 4 pCt. en 5 pCt. in huur te verhogen. De werknemers zouden deze kleine huurverhogingen moeten financieren uit de normale loonsverhogingen. De subsidies op de nieuw te bouwen woningwetwoningen zouden enigszins versneld — bijv. in zes jaar tijds — moeten worden afgebroken.

Voor de trekkers van de allerlaagste inkomens zou jaarlijks een contingent extra gesubsidieerde woningen gebouwd dienen te worden, dat kleiner kan worden naarmate het normale doorstromingsproces van goedkope naar duurere woningen zich herstelt ten gevolge van de vermindering van het woningtekort en van de huuraanpassing. In deze gedachtengang zal de subsidiëring van contingentwoningen omstreeks 1970 een einde kunnen nemen of althans kunnen worden teruggebracht tot een woningwetregeling „oude stijl”, waarbij subsidiëring uitsluitend plaatsvindt ten behoeve van bepaalde minder valide, sociaal zwakke groepen. De subsidielast van de Overheid zal dalen van f. 259 mln. in 1961 tot f. 93 mln. per jaar in 1965, exclusief de subsidies verbonden aan een bescheiden contingent extra gesubsidieerde woningen.

Dit deel van de Raad acht specifieke looncompensaties dus niet nodig omdat ervan wordt uitgegaan, dat de kleine jaarlijkse stijging van de woonkosten slechts voor een gering deel beslag legt op de reële inkomenstijging, die uit loonsverbeteringen voortvloeit. Het gaat om niet meer dan $\frac{1}{3}$ wanneer men aanneemt, dat deze inkomenstijging gemiddeld 2 pCt. per jaar zal bedragen. Mocht blijken, dat deze inkomenstijging belangrijk groter is, dan bestaat de mogelijkheid het huuraanpassingsproces enigszins te versnellen. Tot goed begrip zij nog vermeld, dat alle drie de standpunten zijn gebaseerd op de veronderstelling, dat algemene prijs- en kostenstijgingen achterwege blijven. Voor zover dit niet het geval is zullen verdere huurverhogingen dan zijn voorzien onontkoombaar blijken.

Door deze verdeeldheid is de Regering voor een moeilijke beslissing komen te staan. Toch biedt het advies van de

„INTERUNIE”
SYNONIEM VOOR
GESPREID BELEGGEN

Vraag Uw bank of
commissionair nadere
gegevens over

„INTERUNIE”

(advertentie)

S.-E.R. de Regering een goede basis om aan het parlement een plan voor te leggen, dat voorziet in een definitieve oplossing van het huurvraagstuk binnen afzienbare tijd. Het uitgangspunt dient naar onze mening te zijn de conclusie van de door de S.-E.R. gegeven economische analyse, dat voor het bereiken van het evenwichtshuurpeil nog 30 à 40 pCt. huurverhoging noodzakelijk is. Dit evenwichtshuurpeil moet in ieder geval bereikt zijn op het moment, dat vraag en aanbod op de woningmarkt in een redelijke verhouding tot elkaar staan. Het is dit uitgangspunt, dat volledig tot zijn recht komt in het derde standpunt.

De regeringsbeslissing dient echter ook sociaal verantwoord te zijn. In dit opzicht kan de Regering terecht bij de visie, welke is ontwikkeld in het tweede standpunt, dat ervan uitgaat, dat de reeks van jaarlijkse kleine huurverhogingen in 1960 wordt ingezet. Inmiddels leven wij echter reeds in 1961 en het staat wel vast dat het 1962 zal worden vóórdat er weer iets aan de huren kan worden gedaan. De Regering zou nu kunnen voorstellen om in 1962 de huren met resp. 12 pCt. en 15 pCt. te verhogen en om een looncompensatie af te kondigen op de tot nu toe gebruikelijke basis. Men begint dan met een maatregel, welke in het derde standpunt wordt verdedigd en die het huurpeil brengt op ongeveer de hoogte, welke de aanhangers van het tweede standpunt voor 1962 hebben voorzien. Van 1963 af tot en met 1967 zou dan het systeem van jaarlijkse kleine huurverhogingen kunnen worden gevolgd. Wat de bouwen huursubsidies en de contingentwoningen aangaat zouden eveneens de voorstellen, ontwikkeld in het tweede standpunt kunnen worden uitgevoerd.

Mocht intussen blijken, dat de optimisten, zoals Mr. J. in 't Veld, die blijkens een recent artikel in „E.-S.B.” een drastische daling van de bouwkosten verwacht, gelijk krijgen dan kan men de reeks voorziene kleine huurverhogingen te zijner tijd beperken of zelfs geheel achterwege laten. Vooralsnog is er echter weinig reden om, gezien het bestaande écart van 30 à 40 pCt., te waarschuwen tegen het gevaar, dat huurverhogingen wel eens te ver zouden kunnen doorschieten. Bovendien zou er nog geen man overboord zijn indien dit eventueel pas achteraf zou blijken. Het marktmechanisme zal de gemaakte fout dan ongetwijfeld automatisch herstellen.

Voorburg.

Drs. J. P. DE HEIJ.

 N.V. SLAVENBURG'S BANK

In dit artikel wordt een indruk gegeven van de kosten van de gezondheidszorg in een viertal westerse landen. Blijkens deze min of meer genormaliseerde berekeningen lopen de aan de gezondheidszorg bestede gelden als percentage van het nationaal produkt uiteen. Ondanks deze verschillen blijken er belangrijke punten van overeenstemming met betrekking tot de stijgingstendens van de kosten in verschillende sectoren van de gezondheidszorg te bestaan. De ontwikkeling inzake de gezondheidszorg wordt gekenmerkt door een toenemend gebruik van kostbare apparatuur en door een steeds intensiever bemoeiing met de patiënten. Zo is bijv. het aantal artsen en verpleegsters dat per patiënt in de ziekenhuizen werkzaam is, de laatste decennia sterk toegenomen. Deze ontwikkeling verkeert nog slechts in een beginfase. Een verdere toename van de ziekenhuiskosten moet dan ook worden verwacht.

De stijgende kosten van de gezondheidszorg

Het is goed dat men zich realiseert, welke plaats de gezondheidszorg ook in het economisch gebeuren inneemt. Naar economische maatstaven kan de gezondheidszorg een grote industrie worden genoemd. In de Verenigde Staten bedroegen de uitgaven voor de gezondheidszorg (exclusief de indirecte kosten, zoals die van arbeidsverzuim e.d.) in 1958 \$ 23 mrd. of 5,2 pCt. van het nationaal produkt. Dat is meer dan de bruto verkopen van Standard Oil, General Electric, U.S. Steel, du Pont en Ford tezamen. Deze concerns zijn 's werelds grootste producenten in resp. de sector van de olie, de elektronica, het staal en de plastics, terwijl Ford de op één na grootste automobielproducent is.

Bij vergelijking van de aan de gezondheidszorg in de verschillende landen bestede kosten wordt niet altijd aan de uitgangspunten voldoende zorg besteed. Er worden dikwijls lichtvaardige vergelijkingen gemaakt, waarbij onvoldoende rekening wordt gehouden met de gecompliceerdheid van deze materie. In de eerste plaats moet men zich goed realiseren, hoe belangrijk de verschillen in kwaliteit zijn, die bij de uitvoering van de gezondheidszorg bestaan. In de tweede plaats zijn er ook de specifieke moeilijkheden bij de vaststelling van wat nu de eigenlijke gezondheidszorg precies omvat. In hoeverre is bijv. het gebruik van vitamines en andere huismiddeltjes gezondheidszorg? Als men de opname van chronische alcoholisten tot gezondheidszorg rekent, hoe dan te handelen met de behandeling van psychopaten voor zover deze ressorteert onder het Ministerie van Justitie? Hoe lang zijn de kosten van de revalidatie van de patiënt nog uitgaven voor de gezondheidszorg? Hoe beoordeelt men de kosten van behandeling en scholing van slechthorenden, slechtzindenden en zwakzinnigen? Gelijksoortige vragen kan men stellen bij de toerekening van de kosten van de wijkverpleegster, de kraamverpleegster en de gezinsverzorgster. Welke kosten van welke hygiënische voorzieningen zijn nog gezondheidszorg en hoe moeten de dikwijls belangrijke kapitaalsuitgaven in die sector van jaar op jaar in rekening worden gebracht?

In het hieronder volgende kan van volkomen vergelijkbare cijfers niet worden gesproken; deze zijn niet beschik-

baar. Zoveel mogelijk is echter uitgegaan van een gelijksoortige en beperkte opvatting van de kosten van de gezondheidszorg.

In de Verenigde Staten tonen de uitgaven voor de gezondheidszorg als percentage van het nationaal produkt een steeds stijgende tendens:

1928:	3,6 pCt.
1940:	4,1 pCt.
1949:	4,7 pCt.
1958:	5,2 pCt.

Volgens een boodschap aan het congres van 9 februari 1961 van president Kennedy liggen zij thans boven 6 pCt.

In het licht van deze cijfers is het opmerkelijk, dat in Engeland en Wales sinds de instelling van de National Health Service de uitgaven voor de gezondheidszorg als percentage van het nationaal produkt vrijwel constant zijn gebleven:

1949:	3,7 pCt.
1951:	3,5 pCt.
1953:	3,4 pCt.
1955:	3,3 pCt.
1958:	3,4 pCt.
1959:	3,6 pCt.

In de Verenigde Staten is het aandeel van de overheidsuitgaven in de totale uitgaven voor de gezondheidszorg, op lange termijn gezien, enigszins stijgende:

1928:	14,2 pCt.
1939:	22,8 pCt.
1949:	27,1 pCt.
1958:	24,0 pCt.

Zoals bekend geschiedt sinds de instelling van de National Health Service, in Engeland de uitgaven in de gezondheidssector vrijwel geheel via de Overheid.

Het aandeel van de persoonlijke uitgaven in deze sector, dat als verzekerd risico bij verzekeringsmaatschappijen is ondergebracht, vertoont in de Verenigde Staten een sterk stijgende tendens:

1948:	8,2 pCt.
1952:	16,5 pCt.
1956:	22,0 pCt.
1958:	24,6 pCt.

In Nederland hebben de totale uitgaven voor de gezondheidszorg in het laatste jaar, waarvoor een berekening gereed is (1953), f. 820 mln. of 3,4 pCt. van het nationaal

inkomen bedragen. Voor het jaar 1958 wordt thans een berekening gemaakt. De uitkomst daarvan is nog niet bekend, doch zal waarschijnlijk voor dat jaar enigszins boven 4 pCt. liggen.

In Zweden bedroegen de uitgaven in 1958 5,2 pCt., terwijl zij in 1953 4,5 pCt. van het nationaal inkomen bedroegen.

Blijkens deze min of meer genormaliseerde berekeningen in vier westerse landen, lopen de aan de gezondheidszorg bestede gelden als percentage van het nationaal produkt dus uiteen. Om verschillende redenen viel zulks te verwachten. Belangrijke factoren die de kosten van deze zorg mede bepalen zijn bijv.: leeftijdsopbouw van de bevolking en de bevolkingsdichtheid, de verhouding van de beroepsbevolking in de agrarische sector en de industriële sector, de huisvesting van de bevolking en de graad van perfectie van de medische zorg.

Ondanks deze verschillen in absolute hoogte van de uitgaven voor de gezondheidszorg, zijn er belangrijke punten van overeenstemming met betrekking tot de stijgingstendens van de kosten in verschillende sectoren van de gezondheidszorg.

Engeland en Wales
percentage van de totale kosten

	1949	1953	1958
ziekenhuiskosten + specialistische hulp	52	55½	64
huisartsenhulp	12	11	10
medicamenten	9	9½	10½
tandheelkundige hulp	10	6	6½

Verenigde Staten
percentage van de totale kosten

	1929	1939	1949	1957
ziekenhuiskosten (+ deel van de specialistische hulp)	14	17	21	26
huisartsenhulp + deel van de specialistische hulp	33	32	30	24
medicamenten	20	21	21	21
tandheelkundige hulp	16	13	11	11

Voor Nederland zijn thans geen zodanig geconsolideerde cijfers beschikbaar, dat voor ieder der sectoren van de gezondheidszorg het kostenaandeel in de totale zorg kan worden vastgesteld. Uit de cijfers van de ziekenfondsen is wel bekend het kostenaandeel van deze onderdelen in de totale kosten van de ziekenfondsen:

Nederland
percentage van de totale kosten van de ziekenfondsen

	1949	1953	1958
ziekenhuiskosten	25	27	33
specialistische hulp	14	15	16
huisartsenhulp	18	17	14
medicamenten	16	14	14
tandheelkundige hulp	7	7	7

De tendens van de kostenstijging in de diverse sectoren van de medische curatieve zorg is sterk verschillend. Er treedt een verschuiving op in de uitgaven-besteding voor de gezondheidszorg, een verschuiving namelijk naar de sectoren van ziekenhuisverpleging en specialistische hulp. Deze tendens spreekt sterk uit het verloop van de kostenindex van de verstrekkingen van de Nederlandse ziekenfondsen:

	1948	1958	raming 1960
ziekenhuiskosten	100	434	523
specialistische hulp	100	335	408
huisartsenhulp	100	217	234
medicamenten	100	216	256
tandheelkundige hulp	100	270	305

Deze verschuiving schijnt niet in overwegende mate samen te hangen met de vorm van ziektekostenverzekering. Dezelfde tendens kan namelijk worden geconstateerd in de Verenigde Staten, Engeland, Zweden en Nederland, welke landen gemeen hebben, dat zij gerekend kunnen worden tot de „westerse” en de „meer ontwikkelde groep van landen”. Deze landen nu hebben alle vier een volkomen verschillende vorm van ziektekostenverzekering, of, zo men wil, een verschillend systeem van financiering van gezondheidszorg. In Nederland zelf is deze tendens zowel aanwezig bij de ziekenfondsen, die deels met abonnements-honoraria werken, als bij de andere verzekeringssystemen die met verrichtingshonoraria werken. Het verschijnsel kan dan ook moeilijk worden beschouwd als een uitvloeisel van een bepaald type verzekeringssysteem.

Een kostenvergelijking met landen van een lager ontwikkelingspeil heeft weinig zin, omdat de medische voorzieningen daar het kenmerk van het lagere ontwikkelingspeil dragen en van geringer kwaliteit zijn.

De medische techniek, in het bijzonder de techniek samenhangende met de curatieve zorg in de ziekenhuizen, maakt thans een stormachtig ontwikkelend door. Het werk in de ziekenhuizen is niet alleen in zijn totaliteit toegenomen. Het is vooral meer gespecialiseerd en bewerklijker. Nieuwe therapeutische mogelijkheden, meer ontwikkelde chirurgische technieken en ingewikkelder pathologische, chemische, radiologische en elektronische onderzoeksmethoden consumeren veel meer medische tijd dan enkele jaren geleden. Het aantal artsen werkzaam in de Engelse ziekenhuizen nam, bij een vrijwel gelijkblijvend aantal ziekenhuisbedden, in tien jaar met bijna 40 pCt. en in de Zweedse ziekenhuizen met ruim 40 pCt. toe.

Deze ontwikkeling wordt niet alleen gekenmerkt door een toenemend gebruik van kostbare en zeer kostbare apparatuur, maar ook door een steeds intensiever bemoeiing met de patiënt. In alle vier hierboven genoemde landen is het aantal artsen en het aantal verpleegsters dat per patiënt in de ziekenhuizen werkzaam is, de laatste decennia sterk toegenomen. Deze ontwikkeling verkeert eerder in een beginfase dan in een eindfase. Een verdere toename van de kosten in deze sector moet dan ook worden verwacht.

Wat Nederland betreft zijn de kosten van ziekenhuisopname, in vergelijking met andere Westeuropese landen, laag. Het is waarschijnlijk, dat deze kosten in de toekomst belangrijk zullen stijgen. De outsider ziet vaak alleen deze stijgende kosten en de stijgende verpleegprijs en vraagt zich dan af, hoe het met de rentabiliteit en efficiency in de gezondheidszorg is gesteld. Nu is het de vraag, in hoeverre men met vrucht over de rentabiliteit in de gezondheidszorg kan spreken. De insider ziet in elk geval de toegenomen mogelijkheden en weet, dat voor veel zieken, die thans de ziekenhuizen genezen verlaten, tot voor kort geen hulp mogelijk zou zijn geweest. Het is niet mogelijk dit materieel te waarderen.

Een indruk van de enorme veranderingen die zich binnen het kader van de medische zorg voltrekken, geven misschien ook de cijfers over de patiënten in inrichtingen voor geestes-

zieken. In 1936 werden in deze inrichtingen in totaal 4.820 patiënten opgenomen en 2.760 ontslagen (57 pCt.). In 1959 was het ontslagpercentage 85: tegenover een aantal opnamen van 9.250 beliep het aantal ontslagen patiënten 7.830.

De voortdurende kostenstijging van de medische zorg geeft soms aanleiding tot klachten van de zijde van sommige instanties, die bij de verzekering van deze risico's, hetzij in het sociale vlak hetzij anderszins, betrokken zijn.

In de eerste plaats mag echter niet uit het oog worden verloren, dat de maatstaf waarmee men deze kostenstijging in relatie wil brengen, een verschillende kan zijn. Als maatstaf kan bijv. de geldeenheid worden gebruikt, het beloop van het nationaal inkomen, de loonindex, het beloop van de kosten van levensonderhoud, of het aantal uren, dat voor het verkrijgen van deze „dienst” moet worden gewerkt.

Daarnaast moet worden overwogen, dat de totale uitgaven in de sector van de gezondheidszorg in Nederland, uitgedrukt als percentage van het nationaal inkomen, in vergelijking met andere westerse landen, niet hoog zijn.

Het aantal artsen per inwoner is, in vergelijking met andere westerse landen, evenmin hoog. De Nederlandse sterftecijfers, zowel op de volwassen als op de kinderleeftijd, behoren tot de laagste ter wereld; belangrijke ziektecijfers, zoals die van tuberculose, evenzeer. Het is verheugend, dat bij het huidige peil van uitgaven voor de gezondheidszorg deze gunstige cijfers zijn verkregen.

Uiteraard is in de gezondheidszorg eenzelfde belangstelling voor efficiency gewenst als in het bedrijfsleven, en deze efficiency kan misschien nog wel worden opgevoerd, zowel in het bedrijfsleven als in de gezondheidszorg. Het is echter niet nodig de stijgende kostencijfers in de sector van de gezondheidszorg steeds met bezorgde blik te bezien. Integendeel, zij verdienen met evenveel blijdschap te worden tegemoet getreden als de stijgende omzet- en winstcijfers van de grote Nederlandse concerns, want zij hebben betrekking op een uiterst nuttige vorm van besteding en verbergen veelal eveneens een toegenomen produktiviteit.

Leeuwarden.

Dr. R. J. H. KRUISINGA.

De ontwikkeling der vakbeweging 1951-1960

Raakt het N.V.V. in de achterhoede?

Ieder jaar publiceert het C.B.S. een overzicht van de omvang der vakbeweging in Nederland op 1 januari. Hoe gedetailleerd deze statistiek is, blijkt bijv. uit het feit, dat er jaarlijks in na te gaan is, hoeveel lithografen, metselaars, zeelieden, ambtenaren enz., er georganiseerd zijn, en dit per vakcentrale. Vreemd is, dat zo weinig van deze gegevens verder komen dan de C.B.S.-publicatie. Meer dan de ledencijfers van de drie zgn. bonafide vakcentrales verneemt men over het algemeen niet. Dat is jammer, want zo wordt maar weinig bekend over de ontwikkeling van de vakbeweging, speciaal wat betreft de ontwikkeling van de ledentalen der centrales op lange termijn.

Een nadere analyse van de cijfers over een reeks van bijv. tien jaar, zal een antwoord kunnen geven op de vraag, welke van de drie „groten” zich nu qua ledental het snelst ontwikkelt. In welke vakcentrale zit de sterkste groei? In het N.V.V. of in een der confessionele centrales?

Zet men zonder meer de ledencijfers van N.V.V., C.N.V. en K.A.B. naast elkaar, dan blijkt het C.N.V. het sterkst te zijn gegroeid. Van 1 januari 1947 tot 1 januari 1960 steeg namelijk het ledental van het C.N.V. met 84 pCt. Het N.V.V. groeide met 62 pCt., de K.A.B. met 60 pCt. (zie tabel 1).

TABEL 1. Ledental der drie grote vakcentrales 1947-1960

1 jan.	N.V.V.	C.N.V.	K.A.B.
1947	300.350	119.050	224.900
1948	330.900	131.550	251.500
1949	365.400	147.500	268.900
1950	381.550	155.650	296.400
1951	405.550	166.500	311.450
1952	420.800	174.750	321.500
1953	435.700	182.300	334.700
1954	453.950	191.150	347.250
1955	463.100	199.700	361.000
1956	468.050	206.300	381.750
1957	500.350	215.950	412.000
1958	486.250	218.700	395.050 (415.950)
1959	476.900	218.450	395.850 (416.750)
1960	486.750	219.000	400.400 (421.550)

Bron: C.B.S.: „De omvang der vakbeweging in Nederland op 1 januari 1960”. Zie staat 2, blz. 6. De aantallen zijn afgerond op 50. Tussen haakjes het ledental van de K.A.B. inclusief dat van de Alg. R.K. Ambtenarenvereniging welke op 1 oktober 1957 uit de K.A.B. trad.

Toch is dit niet de methode om de groeikracht van de drie centrales te bepalen. In de eerste plaats is het beter een periode te kiezen, die iets verder van het einde der oorlogsmisère af ligt. Wij kiezen derhalve het tijdvak januari 1951 tot januari 1960. Verder corrigeren wij het ledencijfer van de K.A.B. voor de jaren 1958, 1959 en 1960 met het ledencijfer van de Algemene R.K. Ambtenarenvereniging (de A.R.K.A.). Deze vereniging trad op 1 oktober 1957 uit de K.A.B. Om een met de andere twee vakcentrales vergelijkbare cijferreeks te verkrijgen, meenden wij het ledental van deze vereniging (ca. 20.000) voor de genoemde drie jaren bij dat van de K.A.B. te moeten optellen. De stijging van N.V.V., C.N.V. en K.A.B. is dan resp. 20, 32 en 35 pCt. (zie tabel 2).

TABEL 2.

Jaarlijkse toename ledentalen der drie vakcentrales

toename in:	N.V.V.	K.A.B.	C.N.V.
1951	15.250	10.050	8.250
1952	14.900	13.200	7.550
1953	18.250	12.550	8.850
1954	9.150	13.750	8.550
1955	4.950	20.750	6.600
1956	32.300	30.250	9.650
1957	—14.100	3.950	2.750
1958	—9.350	800	—250
1959	9.850	4.800	550

Bron: C.B.S.

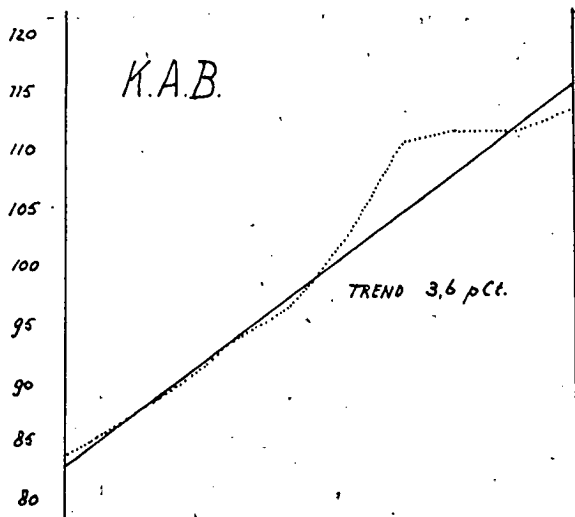
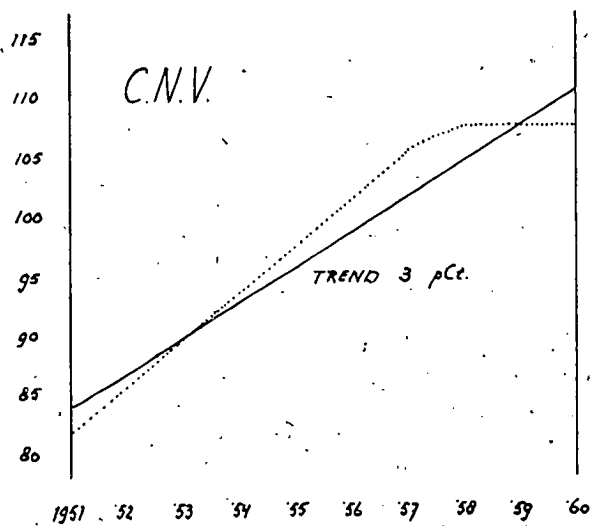
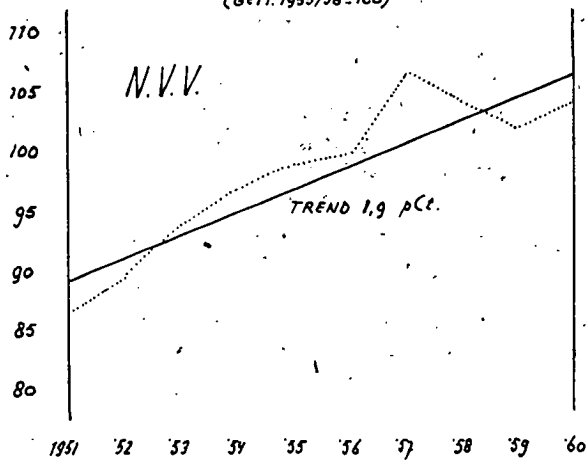

Grafiek 1 geeft het beloop van het ledental der drie vakcentrales weer. Bij het C.N.V. wordt de aandacht getrokken door de ontwikkeling van 1951 tot 1957. Gedurende zes jaar steeg het ledental van deze organisatie ieder jaar met 4 pCt. Na 1957 daalde echter de groeikracht van het C.N.V.

Voor een aantal jaren valt ook voor de K.A.B. een regelmatige ontwikkeling te constateren. Deze regelmaat wordt in voor de K.A.B. gunstige zin gewijzigd in 1954. Van 1954 tot in 1958 is namelijk een in verhouding tot de andere organisaties sterkere stijging van het ledental opgetreden. „Ergens in 1958” vindt deze ontwikkeling een abrupt

Grafiek 1

Belooftental vakcentrales 1951-1960 (GEM. 1955/56 = 100)

einde; de curve knapt af. De kromme in de curve (1954-1957) is in hoofdzaak een gevolg van het Bisschoppelijk mandement van maart 1954.

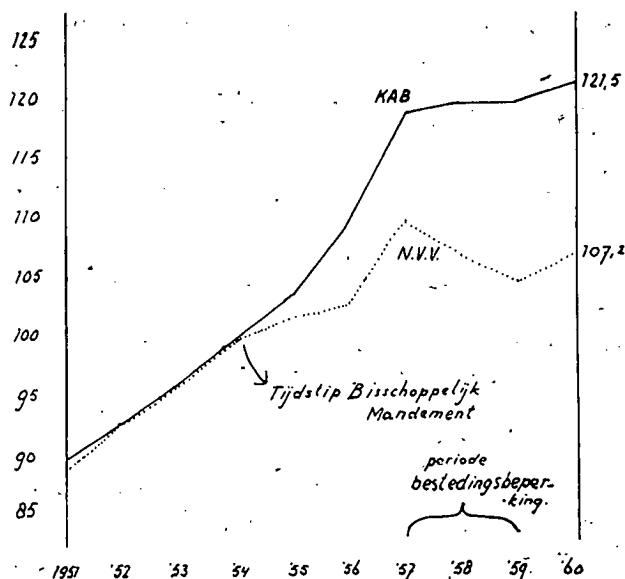
Het vijftigjarig bestaan van het N.V.V. in 1956 heeft dit verbond geen windeieren gelegd. De intensieve propaganda in dit jubileumjaar deed het ledental sterk toenemen. De medewerking aan de bestedingsbeperking heeft echter bij het N.V.V. het meest leden gekost. Dit blijkt uit grafiek 1 en ook uit tabel 1. Daarnaast heeft het reeds eerder ver-

melde Bisschoppelijk mandement in een niet te verwaarlozen mate wijziging gebracht in de groeikracht van het N.V.V.

Tot 1954 kenmerkten de ledentallen van K.A.B. en N.V.V. zich door een bijna gelijke stijgingstrend (zie grafiek 2). Daarna treedt de versterkte groei op bij de K.A.B. en zien wij de curve bij het N.V.V. vlakker lopen: Bij een constant blijven van de huidige groeiverhoudingen tussen K.A.B. en N.V.V., zal over tien à twintig jaar het N.V.V. zijn plaats als grootste vakcentrale in ons land aan de K.A.B. moeten afstaan.

Grafiek 2

Vergelijking groei ledental N.V.V. en K.A.B. 1951-1960 (1-1-54 = 100)

Bij alle drie de vakcentrales knapt „ergens in 1958” de curve af. Wij menen, dat dit moet worden toegeschreven aan de medewerking, die zij hebben verleend bij het effectueren van de bestedingsbeperking. De dalende werkgelegenheid tijdens de jaren van bestedingsbeperking heeft hierbij geen rol gespeeld. Sinds 1948 hebben wij meerdere malen de werkloosheid sterk zien toenemen. Het jaar 1953 spande de kroon met in januari een arbeidsreserve van 180.000 man. De sterke daling van de werkgelegenheid eind 1952 en begin 1953 wordt op geen enkele wijze weerspiegeld in de ledencijfers der vakcentrales over die periode. De daling van de werkgelegenheid in 1957 en 1958 kan dus niet de oorzaak zijn van de grote schommelingen in de ledentallen.

De oorzaak hiervan moet volledig gezocht worden in een vertrouwenscrisis tussen de vakbonden en een deel van hun leden. Ongetwijfeld zal het hier in hoofdzaak om de „randleden” gaan.

Het is echter wel duidelijk, dat het verlenen van medewerking aan het doorvoeren van een bestedingsbeperking een kostbare zaak is en hoge eisen stelt aan de vakbeweging. Het moet denkbaar worden geacht, dat een afwijzing door de vakbeweging van de bestedingsbeperking in 1956, de groeikracht van de vakcentrales ongewijzigd zou hebben gelaten. Thans valt een kwantitatieve positieverzwakking te constateren.

Amsterdam,

JAN MÜLLER.

BOEKBESPREKING

Mr. F. H. M. Grapperhaus: *Fusie en fiscus*. N.V. Uitg. FED, Amsterdam 1960, 102 blz., f. 6,25.

Onder bovenstaande titel liet Mr. Grapperhaus een boekje verschijnen dat blijkens het voorwoord „is geschreven vóór al degenen, die in het onderwerp belangstellen” (blz. 9). De niet-belangstellende leek moet dit boekje dus ontraden worden, ware het niet dat hij per definitie geen belang in het werkje stelt. De geciteerde opdracht had dus even goed achterwege kunnen blijven.

Mr. Grapperhaus, zich aandienend als belastingconsulent, hield in 1959 en 1960 voor een aantal Kringen van Het Nederlands Instituut van Accountants een voordracht over de fiscale problemen bij fusies van naamloze vennootschappen. „Fusie en fiscus” vormt een uitwerking van deze voordracht. Niemand zal durven beweren, dat de fiscale kant van fuserende n.v.'s eenvoudig is. Er is dan ook moed voor nodig te proberen, hierin „op eenvoudige wijze inzicht te verschaffen” (blz. 9) aan wie er beroepshalve mee te maken krijgen plus natuurlijk de reeds genoemde belangstellenden. Vooral onder de eerstgenoemde categorie bevinden er zich die op het gebied van het belastingrecht volslagen leken zijn. Indien deze na lezing van het ruim 100 bladzijden tellende boekje iets wijzer geworden zijn, heeft de schrijver zijn doel bereikt en verdient hij een compliment.

Toen Mr. Grapperhaus zich aan het schrijven zette, ging hij ervan uit, dat de lezer enigszins vertrouwd zou zijn met fiscale vaktermen. Een lijstje met definities en veel voorkomende termen ontbreekt tenminste, terwijl wel enkele artikelen uit het belastingrecht, over fusies handelende, achterin letterlijk zijn opgenomen.

In een inleidend hoofdstuk worden de fusies gerubriceerd op een enigszins omslachtige wijze, welke een gevolg is van het streven, duidelijk te willen zijn. Uit een korte toelichting blijkt de economische ratio van de verschillende fusievormen, terwijl in een aanhangsel het geheel op een originele en duidelijke wijze schematisch wordt weergegeven. De volgende hoofdstukken werken de drie hoofdvormen nader uit: bedrijfsfusie, aandelenfusie en integrale fusie. Bij de behandeling van de eerstgenoemde fusie wordt het fusie-artikel Vpb uitvoerig besproken. De schrijver is van mening, dat het ten onrechte niet veel wordt toegepast. „Dit zal wel mede zijn oorzaak vinden in de beschouwingen van Hofstra in *De Naamloze Vennootschap* 22e jaargang nr. 4, waarin hij erop wees, dat het artikel duistere punten bevat” (blz. 27). Het zou curieus geweest zijn, indien Mr. Grapperhaus in een voetnootje vermeld had, dat dezelfde Hofstra op 16 april 1958 in de Eerste Kamer van het Parlement als Minister op de mogelijkheid van art. 18 Vpb gewezen had, daarbij tévens als zijn mening te kennen gevend, dat op deze wijze fusies zonder belastingmoeilijkheden zouden kunnen plaatsvinden!

Bij de bespreking van de aandelenfusie valt de nadruk vanzelfsprekend op het aanmerkelijk belang. In een knap geconstrueerd getalvenvoorbeeld van enkele bladzijden lengte worden aan de hand van een fictieve fusie van twee fictieve naamloze vennootschappen alle ficties, die voor het aanmerkelijk belang gelden, duidelijk gemaakt. De paragrafen over aandelen behorend tot een bedrijfsvermogen zijn niet helemaal uit de verf gekomen. Ik geloof, dat dit veroorzaakt wordt door het ontbreken van

een wettelijke regeling. De resolutie van de Staatssecretaris wordt wel uitvoerig besproken, maar de letterlijke tekst ontbreekt.

In het hoofdstuk over de integrale fusie wordt bevattelijk uiteengezet, dat liquidatie zowel na bedrijfsfusie als na aandelenfusie wegens de eindafrekening niet aan te bevelen is. Terloops wordt het Amerikaanse systeem van „merger” en „consolidation” genoemd en wordt gewezen op het fusie-artikel in het nieuwe B.W. Na een slothoofdstuk, dat gewijd is aan enige bijzondere onderwerpen zoals de vennootschap onder firma, herkapitalisatie, claim- en agioconstructie en het administratiekantoor volgt een nawoord. Het is jammer, dat de eerste drie alinea's hiervan niet in het voorwoord geplaatst zijn, want in enkele zinnen wordt het fiscale fusieprobleem op heldere wijze omschreven.

Concluderend kan gezegd worden, dat het boekje aan de opzet beantwoordt. Het instruerend karakter overweegt. Mr. Grapperhaus heeft het vermogen, in een enkele zin een lange en moeizame redenering duidelijk samen te vatten. Soms kan hij de verleiding tot een polemiek niet weerstaan, al dan niet in uitvoerige voetnoten. Veelvuldig wordt naar jurisprudentie verwezen.

Ook voor de niet-belangstellende leek: aanbevelen!

's-Gravenhage.

Drs. J. C. P. A. VAN ESCH.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

De Stichting Universitair Centrum voor Bestuurswetenschappen in de vier noordelijke provincies organiseert te Zwolle in het Provinciehuis op woensdag 31 mei a.s. een voor alle belangstellenden toegankelijke academische dag, gewijd aan de bestuurskracht der kleinere gemeenten.

Programma:

- 11.15 uur Opening.
- 11.30 uur Inleiding door Prof. Dr. Sj. Groenman, hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht.
- 12.15 uur Inleiding door de heer A. L. H. M. Kessen, burgemeester van Heer (L.).
- 13.00 uur Pauze.
- 14.15 uur Inleiding door Dr. A. H. Günther, secretaris-generaal van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.
- 15.00 uur Pauze.
- 15.30 uur Discussie.
- 16.30 uur Sluiting.

Aan belangstellenden kunnen op aanvraag aan het voornoemd Centrum tevoren de punten worden meegedeeld welke in discussie worden gebracht. Adres: Oude Ebbingestraat 34, Groningen. Tel. (05900) 3 52 29.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Na de storting op de, op 10 mei jl. toegewezen, schatplichtpromessen en niettegenstaande de aderlating tengevolge van de aflossing van de E.C.A.- en M.S.A.-leningen, waarover ik in de vorige kroniek berichtte, is de Rijksskas tot midden mei wat beter gevuld geraakt. Het Ministerie van Financiën kan nu even vooruit, al mag men verwachten,

dat men de Agent frequenter op de markt zal zien verschijnen dan dit de laatste tijd het geval was. In de eerstkomende weken vervalt echter weinig schatkistpapier, zodat het nog wel even kan duren voor een nieuwe inschrijving zal worden opengesteld.

De geldmarkt blijft aan de ruime kant. Van de zijde der gemeenten bespeurt men een vleugje meer belangstelling voor kasgeldleningen. Geruime tijd werd op de desbetreffende deelmarkt nauwelijks iets afgesloten.

Kapitaalmarkt.

Het lijkt geen twijfel, dat zodra wederom vergunningen konden worden gekregen tot plaatsing van buitenlandse guldenleningen op de Nederlandse kapitaalmarkt, de buitenlandse geïnteresseerden hun bankiers hebben opgedragen de nodige stappen te nemen. Men mag aannemen dat bij de Nederlandsche Bank thans een aantal aanvragen is gedeponereerd. Twee leningen hebben inmiddels de goedkeuring kunnen wegdragen, nl. die van de Wereldbank en van de Belgische Staat.

In zekere zin mag men hierin de voorkeur van de Centrale Bank zien t.a.v. de toelating op de markt, nl. internationale lichamen en onze Benelux-partners. De Wereldbank komt een twintig-jarige lening a pari van f. 50 mln. vragen en is bereid hiervoor $4\frac{1}{2}$ pCt. rente te betalen. Merkwaardigerwijze menen de adviseurs van de Belgische Regering, dat slechts bij $4\frac{3}{4}$ pCt. Nederlandse geldgevers voor een bijna gelijksoortige lening geïnteresseerd zullen zijn. Het leningbedrag is f. 75 mln. De opbrengst zal dienen voor aflossing van eertijds bij de Nederlandse banken geplaatst schatkistpapier.

De verwachting is dat de leningen zullen worden opgenomen; de kapitaalmarkt biedt hiervoor thans voldoende ruimte. Deze ruimte wordt bevorderd door het verschijnsel dat institutionele beleggers in de laatste tijd nogal eens vervoegd aflossingen van hypothecaire leningen verkrijgen. Ten dele zal dit verband houden met de effectenuitvoer. Zij die met de verkoop van deze effecten winst hebben gemaakt, zullen er niet zo snel toe overgaan in de „grote” fondsen te herbeleggen. In vele gevallen is het effectieve rendement hiervan tot ca. 1 pCt. gedaald, waarop, wanneer men de belasting (vermogens- en inkomstenbelasting) aftrekt, negatief rendement uit de bus komt. Behalve naar spaarrekeningen, vloeien deze gelden dus ook door middel van aflossing terug naar geldgevers.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	29 dec. 1960	12 mei 1961	19 mei 1961
Algemeen	395	465	465
Intern. concerns	564	648	645
Industrie	329	425	426
Scheepvaart	176	198	201
Banken	220	244	250
Handel enz.	149	180	183

Bron: A.N.P. - C.B.S., Prijscourant.

A aandelenkoersen.	29 dec. 1960		
Kon. Petroleum	f. 123,10	f. 150	f. 133,40
Philips G.B.	1.183 $\frac{3}{4}$	1.136	1.106
Unilever	785	872 $\frac{1}{2}$	862 $\frac{1}{2}$
Hoogovens, n.r.c.	789	1.120	1.156
A.K.U.	486 $\frac{1}{4}$	503 $\frac{3}{4}$	476
Kon. Ned. Zoutind., n.r.c.	1.035	1.435	1.398
Zwanenberg-Organon	870	1.151 $\frac{1}{2}$	1.168
Rotterd. Droogdok	467	577	589 $\frac{3}{4}$
Robeco	f. 237	f. 253,50	f. 256,50
Amsterd. Bank	392	397	405
New York.			
Dow Jones Industrials	616	688	706
Rentestand.			
Langl. staatsobl. a)	4,20	3,88	3,90
Aand.: internationalen a)	2,80		2,55
lokale a)	3,38		3,10
Disconto driemaands schatkist- papier	1,50	$\frac{7}{16}$ $\frac{1}{2}$	$\frac{7}{16}$

a) Bron: Veertiendaags beursverzicht Amsterdamsche Bank.

C. D. JONGMAN

GEMEENTE HAARLEMMEER

Bij het sociografisch bureau der gemeente kan worden geplaatst een

sociaal-wetenschappelijk medewerker

Vereist: academische opleiding dan wel het diploma middelbaar planologisch onderzoeker. Ervaring in een soortgelijke functie strekt tot aanbeveling.

Salaris nader overeen te komen.

Sollicitaties, met uitvoerige inlichtingen omtrent opleiding en praktische ervaring en met vermelding van verlangd salaris, binnen 14 dagen na de verschijning van dit blad aan de burgemeester te Hoofddorp.

Bij de Rijkstuinbouwvoorlichtingsdienst vacceert de functie van:

Adjunct Rijkstuinbouwconsulent

ter standplaats Geldermalsen. In deze vacature kan worden benoemd een Wageningse ingenieur, richting Tuinbouw, of een econoom met agrarische belangstelling. Soll. te richten tot de Rijkstuinbouwconsulent, Ir. J. D. Gerritsen, Rooz. v. d. Venlaan 13, Postbus 6 te Geldermalsen.

GEWIJZIGDE OPROEP

Op de Sociografische Afdeling der Gemeente Heemskerk is een vacature voor een

mannelijke medewerker

Aanstelling kan geschieden in de rang van Commies.

Salaris f 484,— — f 598,— per maand, excl. 5,6 pCt. compensatie A.O.W. en 2,5 pCt. huurcompensatie.

Gevraagd wordt een kracht met een middelbare schoolopleiding, een diploma statistisch analyst van de Vereniging voor Statistiek, terwijl ervaring in sociaal-economisch onderzoek noodzakelijk is.

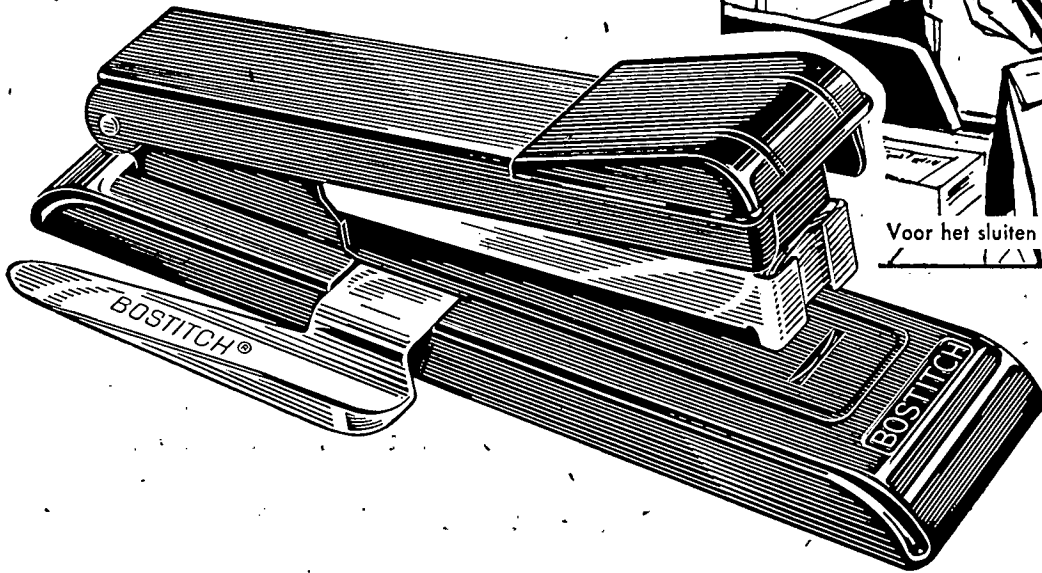
Sollicitaties te richten aan het College van Burgemeester en Wethouders der gemeente Heemskerk binnen 14 dagen na verschijnen van dit blad.

Voor het hechten van papieren.

Voor het sluiten van zakjes.

HET hechtapparaat voor het moderne kantoor!

De BOSTITCH B8 kantoorhechtmachine, met handige nietjes-wipper

Hechten met de BOSTITCH B8, met handige nietjes-wipper, gaat sneller en is steviger dan het gebruik van de ouderwetse paperclips, die bovendien een stapel papieren in de linkerbovenhoek meer dan twee maal zo dik maken. En — wat bij elkaar hoort, blijft ook bij elkaar!

Het verwijderen van nietjes is heel eenvoudig, want dit sierlijke hechtapparaat is voorzien van een nietjes-wipper. Hiermede kunt U aan elkaar gehechte papieren ook weer heel gemakkelijk los maken en hergroeperen.

Bruikbaar op zo vele manieren; als hecht tang of — als U het voetstuk van de B8 geheel openklapt — als tackler om b.v. papieren op een bord of aan de wand te bevestigen.

Vraagt Uw kantoorboekhandelaar om zo'n handige BOSTITCH B8. Mocht hij ze niet in voorraad hebben vraag ons dan even om adressen van leveranciers in Uw woonplaats.

Voor het verwijderen van nietjes.

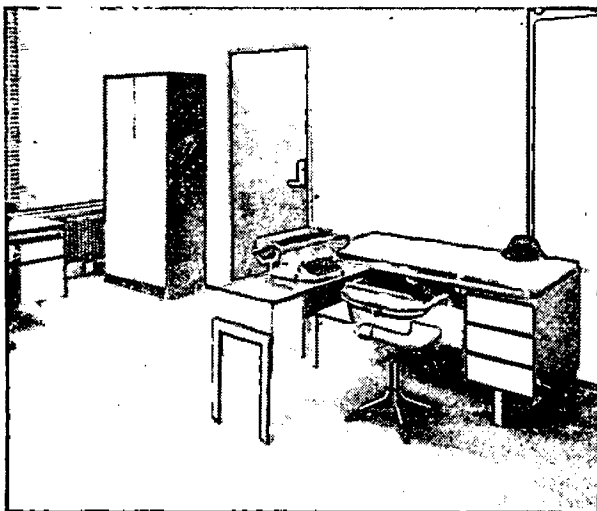

Voor tacken.

BOSTITCH
hechtmachines en hecht nietjes
hechten beter — hechten sneller

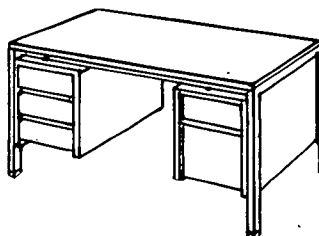
Alleen-importeur:
DEKKER-VERPAKKING N.V.
W. Fenengastraat 21, Amsterdam
Tel. 59765 (4 lijnen).

* gedeponoord handelsmerk

DELTA meubelen

Een nieuwe tijd . . . een nieuwe vorm

LIPS Dordrecht
Stalen meubelen

HOLLANDSCHE SOCIETEIT VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.

Hoofdkantoor Nederland:
Herengracht 475, Amsterdam-C. tel. 221322
Head Office Canada:
1130 Bay Street, Toronto 5

...meer dan anderhalve
eeuw levensverzekering

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie
van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart
Prof. J. Zijlstra.

★

Abonnementsprijs f. 22,50;
fr. p. post f. 23,60; voor stu-
denten f. 19,—; fr. per post
f. 20,10.

★

Abonnementen worden aan-
genomen door de boekhandel
en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM

AMSTERDAMSCHĒ BANK

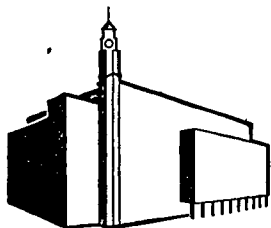
vraagt

ENKELE JONGE ACADEMICI

ter opleiding voor een functie op de Hoofdbank:
Na opleiding bestaat o.a. de gelegenheid tot specialisatie in
de volgende richtingen:

- algemene personeelzaken
- effectenanalyse, beleggingsvoorlichting
- algemene voorlichtende publicaties
- organisatie en administratieve automatisering

Bij gebleken geschiktheid goede carrière-mogelijkheden.
Vijfdaagse werkweek.

Nadere informaties worden na schrifte-
lijk contact gaarne verstrekt.

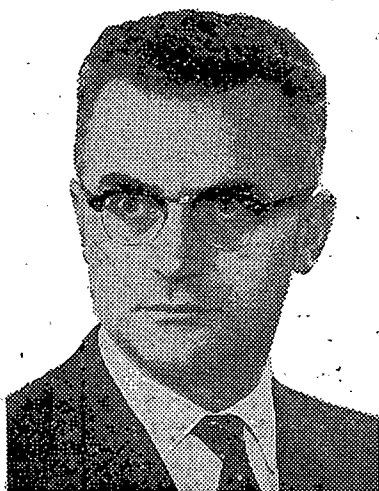
Sollicitaties aan:
Amsterdamsche Bank,
Afdeling Personeelzaken,
Herengracht 595, Amsterdam.

Friesland kunt u bouwen

„Ruim 10 jaar is het Philips bedrijf nu in Friesland gevestigd. In deze periode is steeds gebleken, dat onze werknemers zich snel vertrouwd maken met nieuwe technieken en werkmethoden. De ervaring leert, dat ze in de industrie komen werken op grond van een positieve en weloverwogen persoonlijke beslissing”.

*de heer L. Nieuwenhuysse,
directeur Philips, Drachten*

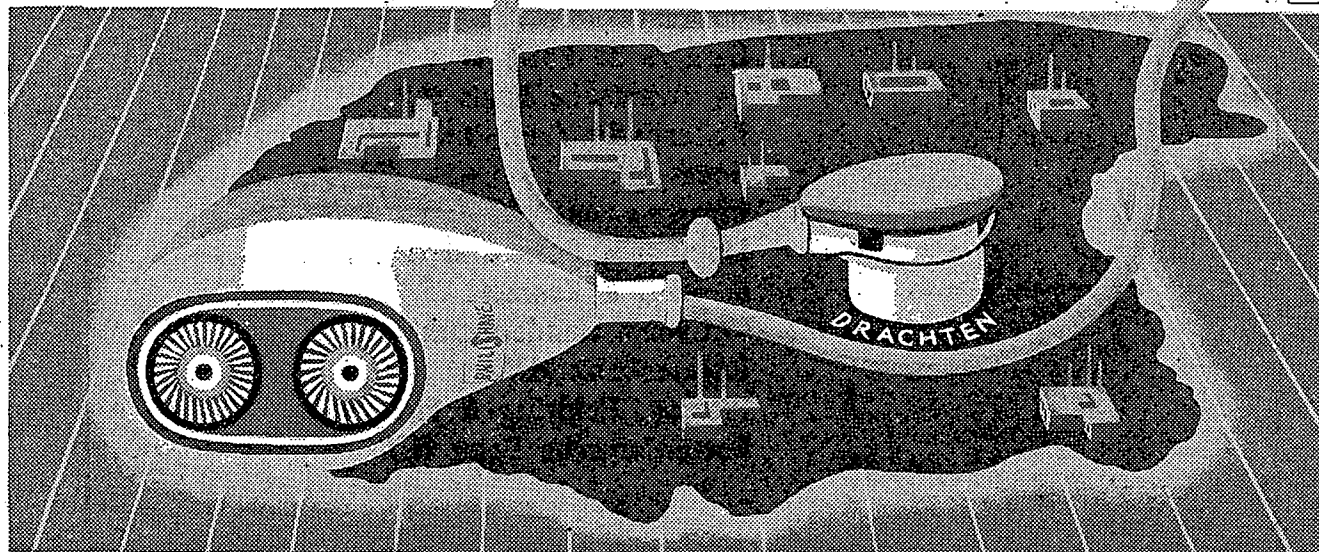
Friesland telt reeds 59 fabrieken met gemiddeld meer dan 100 man personeel en nog 15.000 arbeidskrachten in kleinere industriële ondernemingen. Dat bewijst dat Friesland kan en wil industrialiseren.

Als u denkt over een nieuwe vestiging, denk dan aan Friesland!

Dit zijn de 11 kernen:

Bergum - Dokkum - Drachten - Harlingen - Heerenveen - Kootstertille (gem. Achtkar-spelen) - Leeuwarden - Lemmer - Oosterwolde - Sneek - Wolvega

*Inlichtingen worden u verstrekt door:
de Industrialisatie-raad der Friese Kernen, Sophia-
laan 1, Leeuwarden, Tel. (05100) 28144 - 28145.*

O.H.R.A. ziektekostenverzekering

**Waardevaste
Standaard- (gezins-)
Polis** (fl. 320.- jaarpremie)

zijpendaalseweg 81 tel. 08300-24131

INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT

Hoofdkantoor te Washington, D.C.

UITGIFTE van
f 50.000.000,- 20-jarige obligaties
4 1/2 pct. Nederlandse Guldenslening 1961,
in stukken van nominaal f 1000,- aan toonder.

Ondergetekenden berichten, dat zij de inschrijving op bovengenoemde obligaties openstellen op

MAANDAG 29 MEI 1961,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

bij hun kantoren te **Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage**, voor zover aldaar gevestigd,

tot de koers van 100 pct.,

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 18 mei 1961.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn verkrijgbaar bij de kantoren van inschrijving.

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.
Amsterdamsche Bank N.V.
Banque de Paris et des Pays-Bas
De Twentsche Bank N.V.
Hollandsche Bank-Unie N.V.
Hope & Co.
Incasso-Bank N.V.
Lippmann, Rosenthal & Co.
R. Mees & Zonen
Nationale Handelsbank N.V.
Nedescobank N.V.
Pierson, Heldring & Pierson
Rotterdamsche Bank N.V.

Amsterdam, 18 mei 1961.
Rotterdam

CENTRAAL

C.B.

BEHEER

CENTRAAL BEHEER

**ONDERLINGE
VERZEKERINGEN VOOR HET BEDRIJFSLEVEN**

WET - RISICO

Bedrijfs-w.a.-verzekering.
Motorrijtuigverzekering: w.a.-dekking voor
alle motorrijtuigen f. 500.000.- per gebeurtenis.
Ongevallenverzekering voor inzittenden van
personenauto's.

BRAND - RISICO

Brand- en bedrijfsschadeverzekering voor
industriële en andere objecten. Belangrijke
besparingen op de premie. Verzekerd bedrag
2,5 miljard gulden.

MOLEST - RISICO

Molestverzekering: ingeschreven bedrag
8,4 miljard gulden.
Stormverzekering: verzekerd bedrag
1,2 miljard gulden.

VERVOER - RISICO

Transportverzekering van goederenzendingen
in binnen- en buitenland.

PENSIOEN - RISICO

Ouderdoms-, weduwen-, wezen- en invalidi-
teitsverzekering van werknemers. Verzekerd
bedrag 1,5 miljard gulden.
Belegd vermogen 325 miljoen gulden.

CENTRAAL

C.B.

BEHEER

**BOS EN LOMMERPLANTSOEN 1
AMSTERDAM - WEST
TEL. 134971 - POSTBUS 8400**

Sluit uw verzekering bij de

Algemeene Friesche Levensverzekering-Maatschappij

VEREENIGING VAN LEVENSVZERZEKERING EN LIJFRENTTE

„De Groot-Noordhollandsche van 1845”

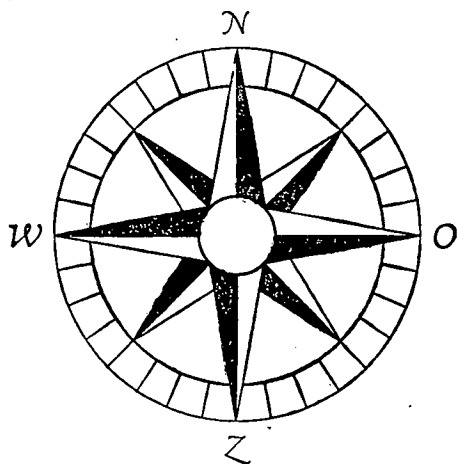
Algemeene Friesche Brandverzekering-Maatschappij N.V.

LEEWARDEN, BURMANIAHUIS

AMSTERDAM, VAN BRIENENHUIS

ROTTERDAM - DEN HAAG - UTRECHT - GRONINGEN - HENGEL0 - HAARLEM

Uit alle windrichtingen

komen dagelijks waardevolle gegevens bij ons binnen, die wij ter beschikking stellen van onze cliënten ter ondersteuning van hun exportactiviteit. Wendt U voor nadere inlichtingen tot één van onze 150 kantoren.

DE TWENTSCHE BANK

Uw financiële raadsman

KWALITATIEF ONDERZOEK

(wat doet, denkt en voelt de consument).

is een belangrijk hulpmiddel bij de bepaling van reclame- en verkoopstrategie.

Wij leveren met dit type onderzoek onze bijdrage aan de campagnes voor vele bekende merkartikelen.

Gaarne geven wij U inlichtingen over onze mogelijkheden.

J. VELDKAMP

Bureau voor

SOCIAAL-PSYCHOLOGISCH ONDERZOEK

AMSTERDAM Z

Imstenrade 58 Telefoon 020 - 79 27 36